

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОВ'ЯЗАНІ З ВИЗНАЧЕННЯМ ЗМІСТУ ДОГОВОРУ ФОРФЕЙТИНГУ

Анотація. В статті Андрієнко В.В. йдеться про правові питання змісту договору форфейтингу та ті розбіжності, які спричинені різним змістом статей 629 і 638 ЦК України та ч. 1 ст. 180 ГК України та неоднозначністю його доктринального розуміння. Стосовно договору форфейтингу можна виходити із загальних положень ЦК України із врахуванням особливості фінансової послуги та імперативів, які передбачені законом.

Ключові слова: договір, зміст договору, предмет, строк, ціна.

Основний зміст. У доктрині договірного права науковці прийшли до висновку, що «зміст договору як суспільного юридичного акта сторін становлять, по-перше умови, щодо яких сторони дійшли згоди і, по-друге ті умови, які приймаються ними як обов'язкові на основі чинного законодавства» Це – уточнений підхід проф. О.С. Іюффе, який під змістом договору розумів сукупність сформульованих сторонами або передбачених законом його умов на яких засновано укладення договору, і застерігав проти розуміння змісту договору як прав і обов'язків сторін, що утворюють зміст зобов'язання [4, с. 27]. Щодо останнього проф. О.О. Красавчиков зауважив: «Дело в том, что многозначность термина «договор» формирует ситуацию, при которой столь же многозначным становится и понятие «содержание договора». В частности, говоря о содержании договора ведут речь об условиях договора, о правах и обязанностях, составляющих содержание правоотношения (которое возникло из договора), и о пунктах, образующих содержание текста договора. Не пора ли договориться, что содержание договора – это система тех условий, на которых он заключен» [6, с. 172].

Щодо договору форфейтингу, то довгий час ми були позбавлені його позитивної моделі. Певні зрушення відбулися із визнанням у ст. 350 ГК міжнародного факторингу як форфейтингу. Тож слід виходити з договору факторингу та того, що форфейтери, розробляють типові умови договору, які пропонують своїм клієнтам на умовах приєднання. Чинним законодавством передбачені обмеження свободи визначення змісту договору через вказівку на його предмет як безумовну і суттєву умову, а також умов, які є необхідними для даного виду (типу) договору.

Визначення змісту договору через суб'єктивні права і юридичні обов'язки сторін піддано справедливій критиці, з чим ми солідаризуємось, і вбачаємо потребу розрізняти зміст зобов'язання як правовідношення, що виникає з договору та його змісту. Зміст детермінують саме умови договору: суттєві, звичайні та випадкові [7, с. 34] щодо яких і формуються права та обов'язки сторін. До необхідних відносять умови, які відображають природу відповідного договору, наприклад предмет, строк, місце виконання, ціну договору.

Серед суттєвих умов договору форфейтингу основне належить його предмету – фінансовій послугі, як це вказано у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» у ст. 4 якого вказан факторинг, різновидом якого і є форфейтинг. У ст. 1078 ЦК України визначено його предметом є право грошової вимоги, строк платежу за якою настав (наявна вимога), а також право вимоги, що виникне у майбутньому.

Конструкція договору форфейтингу дозволяє експортеру реалізувати свої грошові вимоги до імпортера без безпосереднього зв'язку з настанням строку платежу чи з іншими обставинами. Отже виникає потреба більш предметно визначити предмет договору форфейтингу. Йо-

го визначеність зумовлена рядом особливостей: він призначений для використання у зовнішньоекономічній діяльності; має спеціальну персоніфікацію – грошові вимоги до імпортера за зовнішньоекономічним контрактом; право грошової вимоги у валюті, що підводить його під вимоги валютного регулювання.

Серед суттєвих умов договору форфейтингу основне приділяється його предмету. Аналіз ст. 1078 ЦК надає підстави виділити два різновиди його предмету (реальний і можливий). Предметом договору є грошова вимога, як прояв цивільних грошових відносин [5, с. 3]. Вважається, що у разі поступки іншої майнової вимоги (право вимоги передачі речі, виконання роботи) слід керуватися загальними нормами про цесію. Предмету договору форфейтингу притаманна визначеність – вимога повинна бути відображена в договорі з таким ступенем конкретизації, який дозволив би ідентифікувати його з ряду інших вимог клієнта у момент укладення договору. До ідентифікаційних ознак відносяться: платник, сума платежу, валюта платежу, вид та номер рахунку в банку, відсоток за банківське обслуговування, дата (дати платежів), спосіб врахування індексів валютних ринків. Така ідентифікація переданої грошової вимоги дозволяє уникнути можливості повторної переуступки клієнтом однієї і тієї ж грошової вимоги.

Момент переходу права грошової вимоги за реально-консенсуальної конструкції договору форфейтингу не завжди співпадає з моментом укладення самого договору. Поступка вимоги боргу вважається такою, що відбулася за умови, коли виникло право на отримання з боржника-імпортера грошових коштів (ціни зовнішньоекономічного контракту). Щодо поступки майбутньої вимоги, то вона вважається такою, що перейшла до фінансового агента лише після виникнення права на отримання з боржника конкретних грошових сум, причому без якого-небудь додаткового оформлення. До настання вказаного моменту клієнт залишається кредитором відповідної вимоги, а саме стороною за договором купівлі-продажу. Клієнт зобов'язаний належним чином виконати всі покладені на нього договором купівлі-продажу обов'язки.

Необхідною умовою договору форфейтингу є дійсність грошової вимоги, право на яку поступається, а такою вона вважатиметься за наявності основних умов: клієнт має право на її передачу; у момент поступки вимоги йому не відомі які-небудь обставини, за яких, боржник має право не виконувати грошову вимогу. Тож перш ніж передати право вимоги, клієнт повинен проконтролювати відповідність вимоги правовим актам країни імпортера, а також платоспроможність боржника у момент виникнення вимоги.

Предметом поступки може бути не одна, а декілька вимог, наприклад, всі вимоги по поставці певного товару, або всі вимоги відносно певного боржника. Форфейтер має право відмовитися від вимог, оплата яких викликає сумніви, що запобігає з'явленню фіктивних правочинів та недобросовісних імпортерів. Форфейтер, як «покупець» боргу, а точніше цінного паперу, що посвідчує право грошової вимоги, має свій економічний інтерес. Він придбаває грошові вимоги, до імпортера з метою отримання комерційної вигоди, визначено самим договором,

До суттєвих умов договору форфейтингу поставки відноситься й ціна. Варто зауважити, що у дослідженнях умови про ціну відносять до звичайних умов договору, що виправдано з огляду на економічні її детермінанти та їх постійну зміну. У ГК України є лише загальні положення про ціни і ціноутворення (Глава 21). Відповідно до ч.2 ст. 189 ГК України ціна є істотною умовою господарського договору й визначається у гривнях, а у зовнішньоекономічних контрактах, за згодою сторін може визначатися в іноземній валюті. Останнє практикується і пов'язується із курсом, ставками рефінансування, попитом на валюту.

Якщо виходити з того, що ціна відноситься до суттєвих умов, то за загальними правилами у подальшому її зміна не допускається. Тим створюються штучні складнощі для економічно взаємовигідного співробітництва сторін. Сторони повинні мати змогу встановлювати ціноутворення за договором у відповідність до об'єктивних умов ринкової економіки. Вважаємо, що в ринкових умовах ціна не може відноситись до суттєвих умов договору в їх буквальному тлумаченні. Цю умову можна було б віднести до звичайних, але для цього ми повинні довести що вона підпадає під

прийняті в доктрині цивільного права ознаки звичайних умов. До них відносяться такі, які передбачаються імперативно чи в силу звичаїв.

Отже, ціна в договорі не відноситься до суттєвих умов, а є необхідною звичайною умовою цього договору, що зумовлене принципом свободи договору щодо ціни у ньому. Ціна в договорі встановлюється домовленістю сторін. У встановлених законом випадках застосовуються ціни (тарифи, ставки тощо), які встановлюються або регулюються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування. Зміна ціни після укладення договору допускається лише у випадках і на умовах, які встановлені договором або законом. Не допускається зміна ціни в договорі після його виконання (ч. 3 ст. 632 ЦК України). Оскільки виконання договору поставки здійснюється частинами, то сторони можуть у договорі передбачити критерії та порядок погодження і перегляду ціни за кожну поставлену партію товару.

Суттєвою умовою є вирішення проблеми відношення витрат на здійснення форфейтингу. Єдиним елементом прямих витрат імпортера за форфейтингом є сплата комісії за видачу гарантії. Це пояснюється підприємницьким характером діяльності банків та інших фінансових установ, які за надання фінансових послуг отримують плату. З економічного боку в абсолютному вираженні, сплачувана імпортером за надання гарантії комісія – це встановлений відсоток від номінальної вартості векселів, які гарантуються або авалюються. Цей відсоток, чи його величина, встановлюється домовленістю між імпортером і гарантом (авалюючим банком) в межах граничних їх величин.

Важливою є умова про розрахунки. Згідно ч. 2 ст. 1087 ЦК України розрахунки між юридичними особами, а також розрахунки за участю фізичних осіб, пов'язані із здійсненням ними підприємницької діяльності, провадяться у безготівковій формі, зокрема, із застосування платіжних доручень, акредитивів, розрахункових чеків (чеків), розрахунки за інкасо, а також інші розрахунки, передбачені законом, банківськими правилами та звичаями ділового обороту. Як свідчить практика найбільше претензій і позовів щодо неналежного виконання зобов'язань з поставок стосується розрахунків покупця.

До суттєвих умов договору також входить і місце його виконання, яке визначається договором. Якщо місце виконання зобов'язання не встановлено договором, то за зобов'язаннями про передання товару (майна), що виникає на підставі договору перевезення – за місцем здавання товару перевізникові (пп.2 п.2 ч. 1. ст. 532 ЦК України), а за зобов'язаннями про передачу товару, що виникає на підставі інших правочинів – за місцем виготовлення або зберігання товару, якщо це місце не було відоме кредиторіві на момент виникнення зобов'язання (пп. 3 п.2 ч. 1. ст. 532 ЦК України).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавзе Ф.И. Обязательственное право (общие положения) / Ф.И. Гавзе. – Минск. – Из-во БГУ им. В.И.Ленина, 1968. – 272 с.
2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.nau.ua/doc/?code=436-15
3. Зобов'язальне право: теорія і практика : навч. посібн. [для студентів юрид. вузів і фак ун-тів] / О.В.Дзера, Н.С.Кузнецова, В.В.Луць, та інші; за ред. О.В.Дзери. – К.; Юрінком Інтер. 1998. – 912 с.
4. Иоффе О.С. Обязательственное право / О.С. Иоффе. – М.: Юрид. лит. – 880 с.
5. Карабань Я.А. Грошові зобов'язання за цивільним правом України: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня докт. юрид. наук: спеціальність 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Я.А. Карабань. – К., 2014. – 19 с.
6. Красавчиков О.А. Гражданско-правовой договор: понятие, содержание, функции / Антология уральской цивилистики. 1925–1989 : сборник статей. – М. ; Статут, 2001. – С. 156–166.
7. Луць В.В. Контракти в підприємницькій діяльності. К.: Юрінком Інтер, 2008. – 576 с.
8. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15_k

В.В. Андриенко. Правовые аспекты связанные с определением содержания договора форфейтинга.

– *Статья.*

Аннотация. В статье говорится о правовых вопросах содержания договора форфейтинга и разногласиях, вызванных разным содержанием статей 629 и 638 ГК Украины и ч. 1 ст. 180 ГК Украины, неоднозначностью его доктринального понимания. Относительно договора форфейтинга можно исходить из общих положений ГК Украины с учетом особенностей финансовой услуги и императивов, которые предусмотрены законом.

Ключевые слова: договор, содержание договора, предмет, срок, цена.

Valentina V. Andrienko. Legal Aspects Related to the Definition of the Content of the Forfeiting Contract.

– *Article.*

Summary. The article refers to the content of the contract and forfeiting those differences are caused by different contents of articles 629 and 638 CC Ukraine and ch. 1, Art. 180 of the Civil Code of Ukraine and the ambiguity of his doctrinal understanding. Regarding the agreement forfeiting can proceed from the general provisions of Civil Code of Ukraine and taking into account the characteristics of financial services and imperatives required by law. In relation to this agreement are not talking about ordinary and almost accidental conditions.

Key words: contract content of the contract, subject, time, price

УДК 340.131:330.8

Н.Б. Арабаджи,

кандидат юридичних наук, доцент,
Міжнародний гуманітарний університет,
м. Одеса, Україна

ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК ЯК ПРАВОВИЙ КАПІТАЛ

Анотація. Стаття присвячена виявленню економічної цінності сучасного правопорядку. З економічних позицій правовий порядок постає як надійний фундамент економічної діяльності в межах держави, що дає підстави розглядати його як правовий капітал суспільства.

Ключові слова: правовий порядок, економічна цінність, правовий капітал.

Тенденції розвитку сучасної загальнотеоретичної юриспруденції демонструють зростання уваги до аксіологічної проблематики права та держави. Правовий порядок, поза сумнівів, є тим феноменом, ціннісний вимір якого має розглядатися під різноманітними кутами зору.

Багато теоретиків та філософів права зробили значний внесок в розвиток аксіологічної проблематики, зокрема, М.М. Алексєєв, С.С. Алексєєв, А.М. Бабенко, О.О. Бандура, В.А. Бачинін, К.В. Горобець, В.В. Дудченко, М.І. Козюбра, О.С. Мельничук, Ю.М. Оборотов, А.В. Поляков, П.М. Рабінович, І.Л. Честнов та ін.

Слід зазначити, що, незважаючи на той факт, що ніхто із сучасних дослідників не ставить під сумнів цінність правового порядку, практично відсутній аналіз економічної цінності правового порядку саме з точки зору його внутрішньої значимості, а не функціональності. Так, економіку права досліджували тільки декілька зарубіжних вчених, таких як Беккер [1], Познер [2], Хайек [3], Шумілов [4] та ін. А тому слід звернутися до інтерпретації категорії економічної цінності по відношенню до правового порядку.

Правовий порядок, розглянутий в **економічному аспекті**, виявляє свою цінність у декількох явищах та процесах. Його, безумовно, складно назвати явищем економічного характеру, оскільки сам по собі термін, скажімо, «економічний порядок» в економічній науці не використовують. Тим не менш, правовий порядок виступає економічним благом, оскільки є передумовою ефективного